Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра політичних наук

Бакалаврська робота на тему:

«Національна безпека в умовах воєнного стану: концептуальний і безпековий вимір»

Виконав:студент IV курсу, групи П -41
спеціальності 052 Політологія
Іваськів Андрій Андрійович
Науковий керівник: д.і.н., професор
Марчук Василь Васильович
Рецензент:д.політ.н., професор
Климончук Василь Йосифович

Івано-Франківськ
2026

ЗМІСТ

ВСТУП……3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1. Сутність та зміст поняття національної безпеки……8

1.2. Теоретичні підходи до аналізу національної безпеки…….12

1.3. Воєнний стан як політико-правовий механізм забезпечення безпеки держави……15

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Трансформація безпекової політики України після 2022 року…….18

2.2. Інституційний механізм забезпечення національної безпеки в умовах війни……21

2.3. Інформаційна, економічна та гуманітарна складові безпеки…….24

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ

3.1. Основні виклики та загрози національній безпеці України……30

3.2. Європейський та євроатлантичний вектор безпекової політики України……32

3.3. Перспективи вдосконалення системи національної безпеки України……36

ВИСНОВКИ……41

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……..44

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Питання національної безпеки є одним із ключових напрямів сучасної державної політики, оскільки саме безпека забезпечує стабільність функціонування політичної системи, захист суверенітету, територіальної цілісності та демократичного розвитку держави. В умовах глобалізації, зростання міжнародних конфліктів, гібридних загроз та інформаційного протистояння проблема забезпечення національної безпеки набуває особливої актуальності.

Запровадження воєнного стану через військову анресію Російської Федерації, стало необхідним політико-правовим механізмом реагування держави на екзистенційну загрозу. У цих умовах система національної безпеки України зазнала суттєвих трансформацій, що стосуються політичної, військової, економічної, інформаційної та гуманітарної сфер.

Воєнний стан визначив нові пріоритети державної політики, активізував діяльність сектору безпеки та оборони, сприяв посиленню міжнародної співпраці України з державами Європейського Союзу та НАТО. Одночасно війна актуалізувала проблеми забезпечення прав і свобод громадян, функціонування демократичних інститутів, інформаційної стійкості та економічної безпеки держави.

У сучасних умовах національна безпека розглядається не лише як військова категорія, а як комплексне явище, що охоплює політичний, соціальний, інформаційний, енергетичний, кібернетичний та гуманітарний виміри. Саме тому дослідження концептуального та безпекового виміру національної безпеки в умовах воєнного стану є важливим як у науковому, так і практичному аспектах.

Ступінь наукової розробки проблеми. Фундаментальний внесок у теоретичне становлення та прикладний розвиток вітчизняного націобезпекознавства зробили такі видатні науковці, О. Бєлов, І. Зеленько, В.

Горбулін, Я. Кондратьєв, О. Копан, І. Кресіна, О. Малиновська, В. Ліпкан, М. Мельник, Н. Нижник, В. Трощинський, Г. Ситник, С. Чехович та ін. У їхніх дослідженнях системно проаналізовано різноаспектні зрізи безпекового сектору від методологічного базису до специфіки гарантування воєнної, економічної, екологічної та інформаційної стабільності держави. Водночас стрімка трансформація безпекового середовища, поява гібридних загроз і масштабних технологічних викликів зумовлюють потребу в постійній модернізації наявних підходів. Це актуалізує розробку комплексного концептуального інструментарію, здатного не лише інтегрувати накопичений науковий досвід, а й запропонувати інноваційні стратегічні рішення для забезпечення довгострокової безпеки країни.

Об'єктом дослідження є система національної безпеки України в умовах воєнно-політичних викликів.

Предметом дослідження є концептуальні і практичні аспекти забезпечення функціонування та підвищення стійкості сектору національної безпеки України в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Мета роботи полягає у комплексному дослідженні національної безпеки України в умовах воєнного стану, аналізі її концептуального змісту, механізмів функціонування та перспектив розвитку.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі **завдання:**

- визначити сутність поняття національної безпеки;
- проаналізувати основні теоретичні підходи до вивчення безпеки;
- дослідити особливості правового режиму воєнного стану;
- охарактеризувати трансформацію безпекової політики України;
- визначити основні загрози національній безпеці України;
- проаналізувати роль міжнародного співробітництва у зміцненні безпеки держави;

- окреслити перспективи вдосконалення системи національної безпеки України.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становить комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, поєднання яких дозволило забезпечити об'єктивність, системність та всебічність аналізу безпекового середовища в умовах війни. Зокрема, системний метод застосований для дослідження національної безпеки як цілісної, динамічної системи, що складається з взаємопов'язаних елементів; він дозволив оцінити загальну спроможність держави протистояти екстремальним безпековим шокам та підтримувати життєдіяльність суспільства в умовах воєнного стану. Структурно-функціональний метод використаний для аналізу внутрішньої структури національної безпеки, а також для вивчення специфіки функціонування державних інститутів, сектору безпеки і оборони та цивільних сфер, які в умовах війни набули критичного значення для захисту суверенітету. Порівняльний метод дав змогу зіставити довоєнний стан безпекової системи України із трансформаціями воєнного періоду, порівняти ефективність різних інструментів антикризового менеджменту, а також оцінити відповідність українських оборонних і управлінських практик міжнародним стандартам та європейським принципам стабільності. Історичний метод дозволив простежити еволюцію концептуальних підходів до розуміння національної безпеки, виявити передумови формування сучасних безпекових загроз та проаналізувати зміну логіки державного управління на різних етапах розвитку воєнно-політичного конфлікту. Застосування в роботі інституційного методу в основному спрямовано на дослідження ролі та повноважень конкретних суб'єктів владних повноважень у межах правового режиму воєнного стану, а також на аналіз нормативно-правової бази, що регулює діяльність цих інститутів у кризовий період.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у комплексному поєднанні теоретико-парадигмальних засад націобезпекознавства з практичним вітчизняним досвідом функціонування державних і суспільних інститутів у правовому режимі воєнного стану.

У концептуальному вимірі поглиблено теоретичне осмислення процесу сек'юритизації цивільних сфер життєдіяльності держави під час повномасштабної війни. Доведено, що в умовах екстремальних воєнних викликів цифрові сервіси, стан ринку праці та збереження людського капіталу, виходять за межі суто повсякденного регулювання й інтегруються у фундаментальне ядро оборонної спроможності держави.

На основі аналізу сучасних гібридних і технологічних загроз систематизовано практичні інструменти забезпечення національної стійкості. Обґрунтовано, що в умовах тривалої дії воєнного стану безпековий фокус зміщується з пасивного захисту окремих критичних об'єктів на формування гнучкої та адаптивної системи взаємодії між державними органами, Збройними Силами та структурами громадянського суспільства.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання її результатів у навчальному процесі, наукових дослідженнях, а також у діяльності органів державної влади під час формування безпекової політики.

Структура роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальна кількість складає 47 сторінок.

РОЗДІЛ 1.
ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.

1.1. Сутність та зміст поняття національної безпеки.

Національна безпека є одним із ключових понять сучасної політичної науки, міжнародних відносин та державного управління. У XXI столітті безпекові виклики набули комплексного характеру, що зумовило трансформацію традиційних підходів до розуміння безпеки держави.

У сучасних умовах національна безпека не може обмежуватися лише військовим виміром. Вона охоплює політичну, економічну, інформаційну, соціальну, гуманітарну, енергетичну та екологічну сфери. Для України питання національної безпеки набуло особливої актуальності після початку російської агресії та введення воєнного стану. Тому дослідження теоретико-концептуальних основ національної безпеки дає змогу визначити основні механізми функціонування безпекової політики держави, особливості реагування на сучасні загрози та напрями розвитку сектору безпеки і оборони.

Поняття національної безпеки має складний міждисциплінарний характер і є предметом дослідження політології, міжнародних відносин, права, соціології та державного управління. У широкому значенні національна безпека означає такий стан держави та суспільства, за якого забезпечується захист життєво важливих національних інтересів, стабільний розвиток держави та безпечне існування громадян [17].

Тривалий час національна безпека асоціювалася переважно із військовою могутністю держави. Після завершення Другої світової війни та початку «холодної війни» безпекові питання розглядалися через призму військово-політичного протистояння між блоками НАТО та Організації Варшавського

договору. Однак глобалізаційні процеси, розвиток інформаційних технологій та поява нових типів загроз зумовили зміну підходів до розуміння безпеки.

У межах новітніх теоретико-методологічних парадигм національна безпека інтерпретується як комплексна, багаторівнева система, покликана гарантувати всеохоплюючий захист інтересів держави, соціуму та кожної окремої особистості. Внутрішній зміст цієї системи архітектурно об’єднує низку критично важливих елементів, серед яких домінантне значення має непорушність державного суверенітету, збереження територіальної цілісності країни та надійний захист її конституційного ладу. Крім того, функціональний базис безпекового сектору передбачає перманентне підтримання внутрішньополітичної стабільності, зміцнення макроекономічної стійкості, а також ефективне протидіяння загрозам в інформаційному просторі. Водночас невід'ємними складниками сучасної безпекової архітектури виступають забезпечення фундаментальних прав і свобод людини та планомірне нарощування загальної обороноздатності держави [10, с. 45].

Забезпечення національної безпеки виступає критичною базою існування та легітимного функціонування держави як ключового політичного інституту. Саме цей стан захищеності гарантує реалізацію стратегічних національних інтересів, підтримання суспільного консенсусу й правопорядку, а також стабільну діяльність усіх гілок державної влади. На вітчизняному нормативно-правовому рівні базові дефініції та принципи цієї сфери визначені у Законі України «Про національну безпеку України». Відповідно до чинної редакції цього нормативно-правового акта, національна безпека інтерпретується як інтегральна захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу, а також інших життєво важливих інтересів суспільства та особи від внутрішніх і зовнішніх загроз [3]. Варто зауважити, що цей Закон заклав методологічну основу для розбудови Сектору безпеки і оборони на засадах всеохоплюючого захисту

держави. Законодавство чітко визначає, що у кризові періоди, зокрема під час дії правового режиму воєнного стану, координаційну роль у реалізації безпекової політики відіграє Рада національної безпеки і оборони України (РНБО) під керівництвом Президента України. Такий правовий механізм дозволяє оперативно консолідувати оборонні, правоохоронні та цивільні ресурси країни для відсічі прямій збройній агресії та мінімізації безпекових шоків [14].

В структурі національної безпеки традиційно диференціюють низку взаємозалежних та взаємопроникних галузевих складників, кожен з яких відповідає за мінімізацію ризиків у конкретній сфері суспільного буття. Політичний компонент безпеки детермінує сталість політичної системи, інституційну спроможність органів державного адміністрування та надійність захисту демократичних інститутів від деструктивних внутрішніх і зовнішніх впливів. Воєнна безпека фокусується на планомірному нарощуванні й підтриманні оборонного потенціалу країни, а також на готовності сектору безпеки і оборони до ефективної відсічі прямій збройній агресії. Економічний сегмент охоплює комплекс заходів із забезпечення макрофінансової стабільності, захисту національного виробника, досягнення енергетичної та продовольчої незалежності, а також збереження контролю над стратегічними ресурсами. Інформаційна безпека спрямована на верифікацію та захист вітчизняного медіапростору від деструктивних пропагандистських кампаній, ворожих інформаційно-психологічних операцій (ІПСО) та маніпуляцій суспільною свідомістю. Соціальний вимір безпекової політики орієнтований на збереження соціодинамічної рівноваги в суспільстві, підтримання належної якості життя громадян, забезпечення дієвості соціальних гарантій та нівелювання передумов для виникнення внутрішніх конфліктів. Гуманітарна безпека виступає надійним заслоном для збереження соціокультурного коду нації, її самобутності, захисту державної мови, історичної пам'яті та духовного спадку суспільства від

асиміляційних загроз. Кібербезпека є порівняно новітнім, але критично важливим вектором, який передбачає всебічний захист критичної цифрової інфраструктури, державних реєстрів та інформаційно-комунікаційних мереж від цілеспрямованих хакерських атак [18].

Варто зазничити, що в умовах воєнного стану традиційні межі між цими складовими значною мірою нівелюються через процес тотальної сек'юритизації. Зокрема, кібербезпека та інформаційна безпека остаточно інтегрувалися у структуру воєнної оборони, формуючи єдиний кібервізуальний фронт протидії агресору. Водночас гуманітарна, соціальна та економічна безпека за таких екстремальних умов трансформуються у цілісний фундамент національної стійкості, без міцності якого неможливе тривале утримання суто мілітарного оборонного контуру держави.

У сучасній безпековій парадигмі спостерігається чітка реорієнтація дослідницьких та управлінських підходів у бік антропоцентризму. Новітня концепція безпеки людини («human security»), яка вперше була комплексно артикульована в Доповіді Програми розвитку ООН (ПРООН) 1994 року, переносить ключовий фокус уваги з класичного захисту державних інститутів на безпосереднє гарантування безпеки окремої особистості. Ця теоретична модель постулює, що національна стабільність є недосяжною без мінімізації екзистенційних ризиків для індивіда, і розкриває зміст безпеки через захист людини від широкого спектра взаємопов'язаних загроз – мілітарних, економічних, соціальних, продовольчих, медичних та екологічних [16].

Таким чином, національна безпека є комплексною категорією, яка визначає здатність держави забезпечувати власне функціонування, захищати громадян та реалізовувати національні інтереси в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів.

1.2. Теоретичні підходи до аналізу національної безпеки

У сучасній політичній науці та теорії міжнародних відносин аналіз феномену національної безпеки спирається на кілька фундаментальних парадигм. Кожна з них пропонує унікальну оптику для розуміння природи загрози, ролі державних інститутів та механізмів підтримання стабільності. Зокрема, державо-центричний (реалістичний) підхід, в межах якого держава розглядається як ключовий, суверенний та раціональний актор на світовій арені, а сама безпека трактується як пряме похідне від її мілітарної та воєнно-політичної могутності. Виходячи з тези про анархічний характер міжнародної системи, де відсутній єдиний наддержавний арбітр, представники реалізму наголошують, що держави змушені самостійно гарантувати власний суверенітет за допомогою політики балансу сил та нарощування оборонного потенціалу [17]. В українській науковій думці цей підхід детально адаптований у працях В. Горбуліна [11,12] В даному напрямку національна безпека визначається через здатність держави мобілізувати оборонний потенціал та здійснювати системний аналіз воєнно-політичних шоків для відсічі прямій збройній агресії. Питання воєнної міцності та стратегічного планування оборони як основи виживання нації також перебувають у центрі уваги Г. Ситника [24].

Ліберальна парадигма переносить акцент із суто мілітарного стримування на потенціал міжнародного співробітництва, розвиток колективних інститутів безпеки, інтеграційні процеси та поширення демократичних цінностей. Ліберальний підхід доводить, що взаємозалежність національних економік та членство у транснаціональних союзах мінімізують ризики виникнення збройних конфліктів. У контексті європейської та євроатлантичної інтеграції України цей підхід корелює з дослідженнями нормативно-правового забезпечення безпеки, які проводили В. Трощинський [25], О. Малиновська [19] та С. Чехович [26]. Вони фокусуються на адаптації українських державних інститутів до міжнародних

стандартів, управлінні міграційними процесами та збереженні стабільності правової системи в умовах глобальних криз.

Особливе методологічне значення для аналізу воєнного стану має концепція сек'юритизації, обґрунтована закордонними дослідниками Баррі Бузаном та Оле Вевером [28]. Відповідно до їхньої теорії, безпека не є статичним станом, а конструюється через специфічний політичний дискурс («мовленнєвий акт»). У межах цього процесу певна суспільна проблема (економічна, демографічна чи логістична) маркується політичною елітою як екзистенційна загроза, що дає державі легітимне право виходити за межі звичних правових процедур, застосовувати надзвичайні заходи та перерозподіляти ресурси. В умовах сучасного воєнного стану в Україні процеси сек'юритизації набули тотального характеру. Зокрема, у дослідженнях Е. Лібанової, С. Пирожкова та О. Позняка. Демографічні трансформації, міграційні хвилі та збереження людського капіталу розглядаються не просто як соціальні явища, а саме як критичні, сек'юритизовані чинники, від яких безпосередньо залежить довгострокова життєздатність всієї оборонної системи держави [10].

Формування української наукової думки у сфері національної безпеки відбувалося на перетині класичних світових парадигм та необхідності розбудови власних інститутів захисту суверенітету. Вітчизняні дослідники зробили вагомий внесок у структурування безпекового простору, адаптувавши загальнонаукові підходи до специфіки українського державотворення. Якщо класичний лібералізм у міжнародних відносинах робить акцент на глобальних інститутах, то у внутрішньодержавному вимірі він концентрується на створенні надійних правових та правоохоронних інститутів, які забезпечують правопорядок, стабільність влади та захист конституційних прав громадян. Фундаментальні засади правового забезпечення безпеки, теорії держави і права та безпекової діяльності розроблені у працях О. Бєлова [10], Н. Нижник [23] та Я. Кондратьєва [14]. Вони обґрунтували

методологічні засади функціонування правоохоронної системи як критично важливого елемента внутрішньої безпеки держави. Питання інституційного захисту конституційного ладу, правових механізмів обмеження та контролю у кризових ситуаціях правового поля детально досліджувала І. Кресіна [16]. У свою чергу, О. Копан [15] та М. Мельник [21] зосередили увагу на антикорупційному складнику та правоохоронній діяльності як гарантах збереження внутрішньої стабільності та національних інтересів Для розуміння безпеки як єдиного організму, де криза в одному секторі руйнує всю систему, українські вчені розробили унікальний понятійно-категоріальний апарат. перед обличчям внутрішніх деструктивних викликів.

Вагома роль у становленні «націобезпекознавства» як самостійного наукового напряму належить В. Ліпкану [17]. Він одним із перших у вітчизняній науці здійснив цілісну систематизацію теорії національної безпеки, розкрив сутність безпекознавчих категорій та структурував рівні безпекової архітектури. Системний аналіз еволюції безпекових доктрин та стратегічного планування також відображено у фундаментальних працях В. Горбуліна [12] та О. Бєлова [10], які заклали методологічну основу для формування сучасних стратегій національної безпеки України.

Таким чином, національна безпека пройшла шлях від класичного державоцентричного (мілітарного) розуміння до сучасної антропоцентричної парадигми. Сьогодні вона трактується як складна, динамічна система захисту інтересів тріади «людина – суспільство – держава», де суверенітет і територіальна цілісність є невіддільними від забезпечення прав, свобод та добробуту громадян. Внутрішній зміст національної безпеки є комплексом галузевих видів (воєнної, політичної, економічної, інформаційної, кібернетичної, соціальної та гуманітарної безпеки). У сучасних реаліях вони перебувають у стані мережевої інтеграції, тому

дестабілізація будь-якого одного сегмента через каскадний ефект створює екзистенційну загрозу для життєздатності всієї держави.

1.3. Воєнний стан як політико-правовий механізм забезпечення безпеки держави.

У системі антикризового державного управління та націобезпекознавства правовий режим воєнного стану посідає особливе місце, виступаючи радикальним, але легітимним інструментом захисту національного суверенітету. Як складна політико-правова категорія, воєнний стан є не просто реакцією на збройну агресію, а особливим процесуально-функціональним механізмом, який тимчасово змінює архітектуру державної влади, правове регулювання та алгоритми взаємодії між державою, суспільством і людиною з метою концентрації всіх наявних ресурсів для відсічі ворогу.

З погляду політичної науки та конституційного права, воєнний стан уособлює державний інститут «надзвичайного правового режиму». Його функціональне призначення полягає в оперативному переведенні життєдіяльності країни з умов мирного часу на воєнні рейки. За своєю суттю цей механізм базується на трьох фундаментальних засадах:

1. Концентрація та централізація владних повноважень: відбувається посилення виконавчої вертикалі влади, де провідна роль переходить до військово-політичного керівництва, військових адміністрацій та Сектору безпеки і оборони.
2. Мобілізація ресурсного потенціалу: держава отримує легітимні інструменти для оперативного перерозподілу матеріально-технічних, фінансових, людських та інформаційних ресурсів на потреби оборони суспільства.
3. Тимчасове та пропорційне обмеження прав і свобод: З метою забезпечення виживання нації як цілісного політичного організму, правове поле

допускає звуження окремих конституційних прав громадян та юридичних осіб під суворим контролем судової влади та міжнародних зобов'язань [26].

Попри значне розширення повноважень силових структур та органів військового управління, воєнний стан не є синонімом диктатури чи правового нігілізму. В основі цього механізму лежить принцип конституційної легітимності.

Згідно з національним та міжнародним правом, функціонування держави в такому режимі обмежене суворими рамками:

По-перше, тимчасовий характер обмежень: будь-які обмеження конституційних прав і свобод громадян (свободи пересування, проведення мітингів, недоторканності житла чи таємниці листування) запроваджуються виключно в межах, визначених законом, і мають чітко окреслений дедлайн.

По-друге, недоторканність базових прав: навіть в умовах воєнного стану існує перелік фундаментальних прав людини, які не можуть бути обмежені за жодних обставин (право на життя, повагу до гідності, заборона катувань, право на справедливий суд).

По-третє, береження парламентського та судового контролю: Верховна Рада України та органи правосуддя продовжують функціонувати у безперервному режимі. Парламент виступає запобіжником від узурпації влади, затверджуючи укази Президента про продовження строків воєнного стану, що зберігає баланс у системі стримувань і противаг [15, с. 65].

В українському правовому просторі цей механізм регламентується нормами Конституції України та базовим Законом України «Про правовий режим воєнного стану». Законодавство визначає воєнний стан як особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності. Правова процедура введення цього режиму демонструє систему стримувань і противаг. Він оголошується Указом Президента України, який підлягає

обов'язковому затвердженню Верховною Радою України. Такий підхід підкреслює збереження демократичного характеру управління навіть у моменти екстремального безпекового кризового менеджменту [2].

Держава, використовуючи правовий інструментарій воєнного стану, координує логістичні потоки, гуманітарну допомогу, захист внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та кіберзахист критичної інфраструктури, спираючись на ініціативу громадянського суспільства. Це дозволяє мінімізувати каскадні ризики (паніку, соціальну напругу, дезінформацію) та забезпечити ментальну стійкість соціуму.

Таким чином, воєнний стан виступає інтегральним політико-правовим механізмом, який тимчасово трансформує правову та управлінську реальність держави. Його головна мета – не обмеження демократії як такої, а створення екстремального нормативного та інституційного захисного контуру, здатного гарантувати збереження самої держави та відновлення її безпеки на довготривалу перспективу.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Трансформація безпекової політики України після 2022 року.

Повномасштабне вторгнення РФ 24 лютого 2022 року виступило радикальним геополітичним зламом, який кардинально змінив безпековий ландшафт Східної Європи та став імперативним чинником тотальної трансформації безпекової політики України. Екзистенційний характер загрози зумовив державу в екстремально перебудовати систему національної безпеки, адаптуючи її інституційні, правові та ресурсні компоненти до реалій конвенційної війни високої інтенсивності. У межах процесу трансформації відбулося глибоке концептуальне переосмислення самої філософії національної оборони, де колишній фокус на дипломатично-політичні інструменти врегулювання конфліктів змістився у бік розбудови тотальної воєнної спроможності, прагматичного мілітарного стримування та формування архітек [5].

Практичний вимір реконфігурації безпекового сектору проявився у безпрецедентній за масштабами мобілізації людських, матеріально-технічних та фінансових ресурсів. Ключовим елементом оборонного контуру держави та головним суб'єктом стримування агресії стали Збройні Сили України, чий функціональний статус та чисельність зазнали кардинального зростання. Паралельно відбулася інтенсифікація діяльності розвідувальних структур, Служби безпеки України та правоохоронних органів, які переорієнтували свій інструментарій на виконання специфічних контррозвідувальних, антидиверсійних та аналітичних завдань у правовому режимі воєнного стану.тури тривалої загальнонаціональної стійкості [39].

Важливим вектором внутрішніх інституційних реформ стало прискорене впровадження стандартів НАТО. Це торкнулося не лише тактичного рівня, а й

безпосередньо сфер оборонного менеджменту, військового планування, логістики (зокрема системи контролю за озброєнням LOGFAS) та оперативної сумісності з військами союзників. Фінансовим підґрунтям цих процесів виступило радикальне переформатування бюджетної політики з переспрямуванням домінантних державних асигнувань на модернізацію технічного парку, фінансування оборонних замовлень та забезпечення життєдіяльності військовослужбовців [14].

Трансформація безпекового контуру безпосередньо охопила економічний сектор, тому економічна зосередилася на:

- забезпеченні макрофінансової стабільності та безперебійного функціонування банківської системи;
- фізичному та інженерному захисті об’єктів критичної інфраструктури (насамперед енергетичного сектору) в умовах перманентних ракетно-дронових ударів;
- диверсифікації логістичних маршрутів для подолання заблокованих морських вузлів (використання європейських «шляхів солідарності»).

Окремим стратегічним пріоритетом стало відродження та модернізація вітчизняного оборонно-промислового комплексу (ОПК). В умовах тривалого виснажливого протистояння держава здійснила перехід до стимулювання внутрішнього виробництва військової техніки. Найбільш динамічним напрямом тут виступила тотальна цифровізація та роботизація поля бою, що проявилося у масовому масштабуванні виробництва безпілотних систем різних типів (від повітряних FPV-дронів до морських безпілотних комплексів), розвитку засобів радіоелектронної боротьби (РЕБ) та інтеграції штучного інтелекту в системи управління вогнем [40].

Після 2022 року кардинально змінилася архітектура зовнішньополітичної діяльності України. Колишні формати багатосторонніх консультацій трансформувалися у конкретні, прагматичні медіатори військово-технічної

підтримки. Було активно залучено потенціал взаємодії з державами-членами НАТО та Європейського Союзу, що дозволило Україні отримувати масштабні пакети озброєння, макрофінансову допомогу та розвідувальні дані в реальному часі. Окремим етапом цієї трансформації стало укладення низки двосторонніх безпекових угод із провідними країнами світу, які фіксують довгострокові зобов'язання партнерів щодо підтримки України. Важливим інструментом на міжнародній арені та всередині країни стало формування скоординованої системи стратегічних комунікацій. Цифрові технології та міжнародні інформаційні платформи перетворилися на простір активного протистояння. Україна вибудувала ефективну модель протидії російській пропаганді та ворожим інформаційно-психологічним операціям (ІПСО), забезпечивши водночас збереження позитивного міжнародного іміджу як надійного форпосту європейської безпеки [39].

Гуманітарний напрям національної безпекив умовах війни проявився у доконечній зміні гуманітарної та соціальної політики. Виникнення масштабних внутрішніх міграційних хвиль актуалізувало потребу в розробці нових механізмів підтримки внутрішньо переміщених осіб (ВПО), їхньої соціальної адаптації та економічної інтеграції в нових громадах. Держава суттєво змістила пріоритети в бік розбудови систем комплексного соціального захисту ветеранів, військовослужбовців та членів їхніх родин. Особливого значення набув розвиток національних програм психологічної реабілітації та ментального здоров'я населення, спрямованих на подолання довгострокових наслідків воєнної травми та збереження демографічного і людського капіталу як головного ресурсу майбутнього відновлення [35].

Отже, безпекова політика України після 2022 року остаточно втратила ознаки фрагментарності, трансформувавшись у тотальну, всеохоплюючу систему. Сучасна архітектура національної безпеки поєднує в собі високу технологічність

оборонного сектору, адаптивність економічних інститутів, стійкість соціогуманітарної сфери та глибоку інтеграцію в трансатлантичний безпековий простір, що в комплексі гарантує живучість держави в умовах тривалого мілітарного протистояння.

2.2. Інституційний механізм забезпечення національної безпеки в умовах війни.

Інституційний механізм забезпечення національної безпеки є базовою державно-управлінською матрицею, яка визначає спроможність політичної системи реагувати на критичні безпекові шоки. В умовах повномасштабної конвенційної війни ефективність цього механізму безпосередньо залежить від гнучкості правових алгоритмів, чіткого розподілу компетенцій та швидкості ухвалення стратегічних рішень. Інституційна архітектура безпеки України під час дії правового режиму воєнного стану зазнала функціональної оптимізації, спрямованої на максимальну концентрацію владних повноважень задля збереження суверенітету.

Згідно з нормативно-правовою базою України, інституційна система національної безпеки має чітку ієрархічну структуру, де кожна гілка влади та державний орган виконують специфічні, законодавчо детерміновані функції:

1. Президент України як Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України та Голова РНБО, посідає центральне місце в інституційному механізмі. У воєнний період його повноваження трансформуються в бік безпосереднього стратегічного керівництва обороною держави, ухвалення невідкладних рішень щодо застосування військової сили, введення надзвичайних заходів та представництва країни на геополітичній арені.

2. Верховна Рада України забезпечує законодавчий супровід та легітимізацію ключових безпекових рішень. Попри об'єктивне посилення

виконавчої вертикалі під час війни, парламент зберігає свій стратегічний статус, затверджуючи укази Президента про введення чи продовження воєнного стану, оголошення мобілізації, а також ухвалюючи оборонний бюджет та адаптуючи кримінальне й адміністративне законодавство до викликів воєнного часу.

3. Кабінет Міністрів України виступає головним інструментом матеріально-технічного та фінансового забезпечення оборони. Уряд координує переведення економіки на воєнні рейки, забезпечує безперебійне фінансування Сектору безпеки і оборони, організовує роботу об'єктів критичної інфраструктури, керує процесами евакуації та розробляє механізми соціальної підтримки населення й військовослужбовців [23].

Особливого, стратегічного значення в умовах тривалого мілітарного протистояння набула діяльність Ради національної безпеки і оборони України. Як конституційний координаційний орган, РНБО під час війни перетворилася на головний майданчик для консенсусного ухвалення рішень вищим військово-політичним керівництвом держави. РНБО консолідує зусилля цивільних міністерств, спецслужб, військового командування та правоохоронних органів, усуваючи міжвідомчі бар'єри та запобігаючи каскадним управлінським кризам. На засіданнях Ради ухвалюються концептуальні рішення щодо санкційної політики, захисту інформаційного та кібернетичного простору, забезпечення енергетичного суверенітету та координації міжнародної військово-технічної допомоги. Рішення РНБО вводяться в дію указами Президента, набуваючи статусу обов'язкових для виконання всіма суб'єктами владних повноважень, що забезпечує монолітність державного курсу [2].

Безпосередню реалізацію безпекової політики та стримування збройної агресії здійснюють силові та оборонні структури, чия взаємодія під час війни набула характеру глибокої оперативної інтеграції. Збройні Сили України становлять мілітарне ядро інституційного механізму. Вони здійснюють

безпосередній збройний захист держави, ведення бойових дій та стратегічне планування воєнних операцій через Ставку Верховного Головнокомандувача. Служба безпеки України в умовах воєнного часу переорієнтувала свою діяльність на протидію гібридним загрозам, контррозвідувальне забезпечення військ, виявлення та нейтралізацію агентурних мереж супротивника, боротьбу з диверсійно-розвідувальними групами (ДРГ) та захист державної таємниці. Інші правоохоронні та безпекові органи такі як Національна гвардія, Державна прикордонна служба, Національна поліція, виконують паритетні завдання: від безпосередньої участі в бойових діях на лінії зіткнення та охорони державного кордону до підтримання правопорядку в тилу, забезпечення режиму комендантської години та ліквідації наслідків воєнних руйнувань (у синергії з ДСНС) [14].

Важливою ознакою трансформації інституційного механізму після 2022 року стало посилення горизонтальної та вертикальної взаємодії між державними інституціями, місцевими органами влади та структурами громадянського суспільства. Ця трирівнева модель стала основою формування вітчизняної системи національної стійкості. Створення вертикалі обласних та районних військових адміністрацій дозволило оперативно синхронізувати рішення центральної влади з потребами регіонів. Вони забезпечують швидку мобілізацію локальних ресурсів, будівництво фортифікаційних споруд, логістику гуманітарних вантажів та підтримання життєдіяльності громад в зонах прилеглих до бойових дій.

Традиційні бюрократичні інститути держави отримали потужну підтримку з боку неурядових організацій, благодійних фондів та масового волонтерського руху. Громадянське суспільство взяло на себе функції оперативного забезпечення підрозділів тактичним спорядженням, медикаментами, а також розв'язання складних гуманітарних проблем, пов'язаних із внутрішньо переміщеними

особами. Така інтеграція довела, що в умовах тотальної війни об'єктом і суб'єктом безпеки стає все суспільство, формуючи мережеву модель оборони [41].

Таким чинм, інституційний механізм забезпечення національної безпеки в умовах війни продемонстрував високу життєздатність та адаптивність. Через централізацію управлінських функцій навколо Президента та РНБО, модернізацію Сектору безпеки і оборони, а також завдяки унікальній синергії з місцевими органами влади та громадянським суспільством, Україні вдалося створити монолітну інституційну систему, здатну витримувати тривалий воєнно-політичний тиск та ефективно захищати національні інтереси.

2.3. Інформаційна, економічна та гуманітарна складові безпеки

Війна у сучасних умовах за своєю природою є тотальною та гібридною, оскільки воєнне протистояння на лінії зіткнення синхронізоване із масштабною експансією в немілітарні сфери життєдіяльності суверенної держави. У межах концепції всеохоплюючої оборони інформаційний, економічний та гуманітарний простори перетворюються на самостійні фронти екзистенційного суперництва. Живучість політичної системи та збереження суверенітету України в умовах тривалого воєнного стану безпосередньо детерміновані спроможністю держави мінімізувати каскадні ризики у цих трьох взаємопов'язаних вимірах: інформаційно-кібернетичний вектор безпеки та стратегічні комунікації, економічна безпека та адаптаційні механізми в умовах війни, гуманітарний вимір та соціодинамічна стійкість соціуму.

Інформаційне середовище в умовах повномасштабного конфлікту виступає одним із ключових театрів протистояння. Російська Федерація систематично і цілеспрямовано використовує агресивний інструментарій дезінформації, розгалужених пропагандистських наративів та скоординованих інформаційно-психологічних операцій (ІПСО), вектор яких спрямований на розкол

соціокультурного ядра, посіяння панічних настроїв та делегітимізацію інститутів державної влади. За даними профільних вітчизняних структур та провідних міжнародних аналітичних центрів, ментальний тиск на суспільство супроводжується безпрецедентною інтенсифікацією конвекційного кібертероризму. Після 2022 року фіксується експоненційне зростання кількості високотехнологічних кібератак, спрямованих на критичну інфраструктуру України. Основними цілями для ворожих хакерських угруповань стали: інформаційні ресурси органів державної влади та єдині державні, банківська система та фінансовий сектор, енергетичні об'єкти та телекомунікаційні мережі [38].

Ефективною протидією цим загрозам стало формування державної системи стратегічних комунікацій. Україна оперативно перевела медіасферу на рейки воєнного часу, активно залучивши потенціал глобальних цифрових платформ, соціальних мереж та провідних міжнародних ЗМІ. Це дозволило не лише забезпечити верифікацію контенту всередині країни, а й сформувати стійкий проукраїнський консенсус у світовому співтоваристві.

Економічна стійкість є матеріальною базою оборонної спроможності держави, адже ведення тривалої війни вимагає безперебійного і надвисокого фінансово-ресурсного забезпечення. Внаслідок ведення активних бойових дій, окупації територій та цілеспрямованого нищення промислових гігантів, економічна система України зазнала глибоких трансформаційних шоків. Серед ключових деструктивних наслідків воєнної експансії для національного господарства слід виокремити:

- критичне скорочення обсягів внутрішнього виробництва та фізичне руйнування великої промислової інфраструктури (зокрема, металургійного та аграрного секторів);

- радикальне зниження інвестиційної та кредитної активності через надвисокі безпекові ризики;
- деформацію ринку праці, що проявилася у стрімкому зростанні безробіття та масштабній вимушеній міграції працездатного і кваліфікованого населення;
- колосальне зростання державних витрат на сектор оборони, що зумовило значний дефіцит бюджету, який покривається за рахунок міжнародної макрофінансової допомоги [18].

Попри вказані деструкції, вітчизняна економічна модель продемонструвала унікальний рівень гнучкості та адаптивності. Одним із головних стабілізаційних інструментів уряду стало масштабне програмування релокації підприємств із прифронтових зон до безпечніших західних регіонів України, зокрема до Закарпатської, Львівської та Івано-Франківської областей. Це дозволило зберегти виробничі потужності, робочі місця та підтримати податкову базу держави.

Окремим вектором економічної стійкості стало забезпечення енергетичної безпеки. Спрямовані масовані атаки на об'єкти генерації та системи розподілу електроенергії змусили державу форсувати інтеграцію в європейський енергетичний простір (синхронізація з мережею ENTSO-E), активізувати залучення міжнародної технічної допомоги для відновлення інфраструктури та перебудувати енергетичну логістику на принципах децентралізації [34].

Гуманітарна безпека в умовах воєнного стану фокусується на фізичному захисті цивільного населення, збереженні людського капіталу та недопущенні гуманітарної катастрофи. Повномасштабна війна спричинила наймасштабнішу міграційну кризу в Європі з часів Другої світової війни: мільйони українських громадян набули статусу внутрішньо переміщених осіб (ВПО) або виїхали за кордон. Це спровокувало екстремальне навантаження на систему соціального

захисту, заклади охорони здоров'я та освітню інфраструктуру. За таких обставин пріоритетними напрямами гуманітарної політики держави стали:

1. Інституційна та фінансова підтримка ВПО: створення правових механізмів обліку, виплати грошових допомог, забезпечення тимчасовим житлом та сприяння працевлаштуванню в нових громадах.

2. Адаптація освітнього та медичного простору: впровадження гнучких моделей навчання (безпечний офлайн в укриттях та онлайн-формати), модернізація системи тактичної та екстреної медицини, а також забезпечення безперебійного доступу населення до базових медичних послуг.

3. Психологічна реабілітація та ментальне здоров'я: розгортання загальнонаціональних програм психологічної підтримки для цивільного населення, яке зазнало травматичного впливу війни, та спеціалізованої реабілітації для ветеранів і військовослужбовців.

4. Соціальний захист родин військовослужбовців: формування системи довгострокових державних гарантій, пільг та фінансових виплат для сімей тих, хто перебуває на передовій або загинув, захищаючи суверенітет [10].

Невід'ємним і фундаментальним чинником утримання гуманітарного балансу стала безпрецедентна активізація громадянського суспільства та волонтерського руху. Високий рівень горизонтальної самоорганізації, мережева взаємодопомога, здатність суспільства миттєво акумулювати ресурси для закриття критичних потреб армії та цивільних осіб компенсували об'єктивні обмеження державних інститутів у кризові моменти, що підтвердило статус громадянського суспільства як повноцінного суб'єкта безпекової системи.

Отже, нформаційна, економічна та гуманітарна складові безпеки в умовах воєнного стану функціонують як єдиний, нерозривний конгломерат. Сучасна війна довела, що неможливо утримати воєнний фронт без захищеного кіберпростору, адаптивної та життєздатної економіки тилу, а також консолідованого, соціально

захищеного суспільства. Саме синергетичний захист цих сфер утворює міцний каркас національної стійкості, здатний гарантувати збереження української державності.

Висновки до 2 розділу

Було здійснено комплексний аналіз практичного виміру трансформації та функціонування системи національної безпеки України в умовах повномасштабної воєнної агресії після 2022 року. Одержані результати дозволяють сформулювати наступні висновки.

Повномасштабне вторгнення РФ зумовило доконечний перехід від політико-дипломатичної моделі врегулювання конфліктів до стратегії тотального мілітарного стримування та розбудови довгострокової національної стійкості (resilience). Трансформація безпекової політики проявилася в безпрецедентній мобілізації ресурсів, форсованій інтеграції стандартів НАТО (зокрема, у сферах логістики та оборонного планування) й радикальному нарощуванні внутрішнього потенціалу оборонно-промислового комплексу через його цифровізацію, роботизацію та масштабування виробництва безпілотних і радіоелектронних систем.

Інституційна архітектура безпеки в умовах правового режиму воєнного стану продемонструвала високу адаптивність завдяки жорсткій централізації управлінської вертикалі навколо Президента України та Ради національної безпеки і оборони України (РНБО), яка стала ключовим координаційним майданчиком для ухвалення стратегічних рішень. Створення мережі військових адміністрацій на місцях дозволило подолати бюрократичні бар'єри мирного часу, а унікальна синергія державних інститутів із структурами громадянського суспільства та волонтерським рухом забезпечила формування гнучкої, децентралізованої моделі загальнонаціональної оборони.

Сучасна війна довела, що стабільність фронту безпосередньо залежить від захищеності тилу, де інформаційна, економічна та гуманітарна сфери функціонують як єдиний захисний контур. У сфері інформаційної безпеки державі вдалося вибудувати ефективну систему стратегічних комунікацій та кіберзахисту критичної інфраструктури від ворожих ІПСО і хакерських атак. В економічному вимірі гнучкість системи забезпечено через інструменти релокації підприємств та синхронізацію з європейською енергомережею ENTSO-E. У гуманітарній площині людиноцентричний підхід (human security) реалізується через розгалужені програми підтримки ВПО, адаптацію медицини й освіти до умов війни та системну роботу з ментальним здоров'ям населення, що в комплексі зберегло соціодинамічну стабільність країни.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

3.1. Основні виклики та загрози національній безпеці України

Домінантним і найбільш деструктивним детермінантом безпекової дестабілізації залишається повномасштабна військова агресія Російської Федерації. Цей чинник давно вийшов за межі суто фронтового протистояння і набув ознак тотальної гібридної війни, яка синергетично поєднує класичні мілітарні інструменти з інформаційними, кібернетичними, логістичними та економічними методами впливу.

У воєнно-стратегічній сфері ключовими деструктивними викликами є:

- перманентна кінетична загроза вздовж усієї лінії бойового зіткнення та необхідність тривалого виснажливого утримання оборонного контуру;
- систематичні комбіновані ракетно-дронові удари по об'єктах критичної, логістичної та промислової інфраструктури в глибокому тилу, що спрямовані на дезорганізацію державного адміністрування та створення умов для гуманітарного колапсу;
- екстремальне навантаження на систему протиповітряної та протиракетної оборони (ППО/ПРО), яке вимагає постійної модернізації та залучення зовнішніх ресурсів.

Одним із найскладніших довгострокових викликів для національної безпеки, що загрожує самому відтворенню української нації, є катастрофічне загострення демографічної ситуації та інтенсифікація неконтрольованих міграційних процесів. Війна виступила потужним чинником виштовхування, спровокувавши наймасштабнішу міграційну хвилю в новітній історії Східної Європи. Аналітичні дослідження структури цих процесів дозволяють виокремити такі критичні пласти демографічної загрози:

- глибокі безпосередні людські втрати серед цивільного населення та військовослужбовців;
- масовий відтік за кордон найбільш активного, молодого та працездатного населення, що призводить до стрімкого старіння нації та дефіциту кваліфікованих кадрів на вітчизняному ринку праці;
- негативні тенденції в освітній та професійній сферах, коли значна частина українських студентів, аспірантів та молодих фахівців продовжують інтегруватися в соціокультурний простір іноземних держав, що створює довгострокові ризики незворотної втрати інтелектуальної верстви населення.

Ці демографічні деструкції безпосередньо послаблюють людський капітал держави, звужуючи базу для повоєнного економічного відродження [35].

Економічний сегмент національної безпеки перебуває під колосальним тиском воєнного часу. Фізичне руйнування великих промислових гігантів, втрата контролю над частиною територій та логістична блокада традиційних експортних шляхів зумовили стрімке скорочення обсягів внутрішнього виробництва та різке зниження інвестиційної активності. Економічна вразливість держави за таких обставин поглиблюється через гіпертрофоване зростання воєнних витрат, які повністю поглинають внутрішній податковий та бюджетний потенціал країни, що спричинило високу залежність від зовнішньої фінансової допомоги та грантових надходжень від міжнародних організацій і держав-партнерів. В умовах воєнного часу існує ризик утворення корупційних схем, що
в умовах дефіциту ресурсів здатні знизити ефективність розподілу оборонних та донорських коштів, а також уповільнити євроінтеграційні процеси.

Окремим критичним вектором у структурі економічних загроз є енергетична безпека. Руйнування маневрової генерації (ТЕС, ГЕС) та теплоелектроцентралей внаслідок ворожих атак створює хронічний дефіцит у системі. Це підвищує технологічну та імпортну залежність від європейських енергоринків і генерує

додаткові ризики для стабільного функціонування промисловості та життєдіяльності житлово-комунального сектору.

У межах концепції сек'юритизації віртуального простору, інформаційна та кібернетична сфери розглядаються як лінії фронту, де загрози мають транскордонний і перманентний характер. Російські деструктивні центри ведуть скоординовані кампанії, спрямовані на деформацію суспільної свідомості як всередині України, так і на міжнародній арені. В інформаційному вимірі агресивна стратегія супротивника концентрується на тотальному поширенні дезінформації та фейкових наративів для штучного розхитування соціодинамічної стабільності Маніпулювання міжнародною громадською думкою призводить до послаблення західної підтримки України та уповільнення темпів військово-технічної допомоги [39]. Цей інформаційний тиск синхронізований із кібератаками на цифрову інфраструктуру. Об'єктами ворожих кіберударов постійно стають державні органи влади, банківський сектор, транспортна логістика та системи управління критичною інфраструктурою, що потребує від держави постійної модернізації засобів кіберзахисту.

Отже, сучасний спектр загроз національній безпеці України має складну, взаємопов'язану структуру, де воєнна агресія виступає каталізатором каскадних криз в економічній, демографічній, енергетичній та інформаційній сферах. У цих екстремальних умовах стратегічним імперативом для держави є відхід від практики точкового реагування на виклики та перехід до формування цілісної, гнучкої системи протидії сучасним загрозам, яка базується на синергії державних інститутів, технологічної модернізації та стійкості громадянського суспільства.

3.2. Європейський та євроатлантичний вектор безпекової політики України.

Інтеграція до європейського та євроатлантичного безпекового простору є стратегічним, конституційно закріпленим імперативом зовнішньої та внутрішньої політики України. В умовах тривалої конвенційної війни з Російською Федерацією цей вектор трансформувався з довгострокового геополітичного орієнтира на критично важливу інституційну умову фізичного виживання держави, забезпечення її воєнно-стратегічної стійкості та формування надійних контурів колективної безпеки на майбутнє. В умовах затяжного воєнного конфлікту високої інтенсивності дослідження цього вектора потребує виходу за межі класичних дихотомій реалізму та лібералізму й залучення новітнього інструментарію політичної науки, який дозволяє оцінити гнучкість міжнародних інститутів та специфіку транскордонної взаємодії в кризових умовах.

Для глибокого розуміння поточної динаміки взаємовідносин України з ЄС та НАТО доцільно застосувати такі новітні концептуальні підходи. Зокрема, теорія інституційної адаптації досліджує як жорсткі міжнародні структури та бюрократичні процедури спроможні трансформуватися під впливом форс-мажорних безпекових криз. Крізь призму цього підходу євроатлантична інтеграція України розглядається як процес «дифузії стандартів», де війна прискорює взаємосумісність не через тривалі юридичні процедури, а через безпосередню бойову практику та екстрене засвоєння технологій.

Концепція «залежності від попереднього розвитку», доводить, що рішення, ухвалені державою на попередніх етапах (зокрема, внесення євроатлантичного курсу до Конституції України у 2019 році), створюють стійку інституційну колію. Навіть в умовах воєнного тиску ця траєкторія унеможливлює повернення до політики «багатовекторності» чи «нейтралітету», змушуючи всі державні інститути працювати виключно в напрямі Заходу [13].

Теорія мережевої безпеки розглядає сучасну безпекову архітектуру не як закритий клуб держав (класичні союзи), а як гнучку мережу взаємозв'язків. Відповідно до цієї оптики, Україна, навіть не будучи де-юре членом НАТО, стає центром європейської безпекової мережі, який забезпечує стабільність усього регіону через обмін розвідданими, спільну кібероборону та стримування конвенційних загроз [15].

Стан наукового дослідження даної проблеми формується на онові міждисциплінарного наукового доробку вітчизняних та зарубіжних дослідників. Особливості нормативно-правової гармонізації та адаптації інститутів державного управління України до безпекових стандартів Європейського Союзу ґрунтовно досліджено у працях Н. Нижник [21] та І. Кресіної [16]. Вчені акцентують увагу на правових механізмах трансформації системи державного контролю та забезпеченні балансу між національним законодавством і наднаціональними вимогами ЄС. Питання реформування сектору внутрішньої безпеки, юстиції та правоохоронних органів відповідно до критеріїв членства в ЄС (що є важливою умовою безпекової інтеграції) перебувають у центрі уваги М. Мельника [20] та Я. Кондратьєва [14]. Системне бачення євроатлантичного вектора як цілісного елемента вітчизняної безпекової науки розроблено у працях В. Ліпкана [17] та О. Бєлова [10]. Науковці сформували понятійний апарат для опису транскордонного безпекового співробітництва та визначили критерії стратегічної стійкості державних інститутів у процесі входження до колективних систем оборони.

Аналіз сучасного етапу взаємовідносин України з трансатлантичними інституціями перебуває у центрі уваги провідних закордонних аналітиків. Зокрема, воєнно-стратегічний вимір інтеграції та практичну сумісність Збройних Сил України з оборонним контуром НАТО досліджують Л. Фрідман [27], М. Кофман [28] та Е. Коен [26]. Водночас політико-правові механізми трансформації Європейського Союзу, архітектуру Спільної політики безпеки і оборони (СПБО)

та місце України в європейських геополітичних процесах ґрунтовно проаналізовано у працях Н. Точчі [31], С. Біскопа [25]. Особливу наукову увагу дослідники приділяють феномену національної та регіональної стійкості (resilience), де крізь призму праць А. Лівена [30] аналізуються безпекові рамки транскордонної стабільності та довгострокові дипломатичні механізми у трикутнику Україна - ЄС - НАТО. Водночас Т. Кузьо [29] акцентує на внутрішніх чинниках євроатлантичного транзиту, обґрунтовуючи, що еволюція національної ідентичності та консолідація суспільства є засадничими елементами остаточного відриву України від пострадянського безпекового простору та її інтеграції до західних інституційних структур.

Практична реалізація безпекової політики України на західному напрямі після 2022 року вийшла на рівень глибокої функціональної інтеграції, що реалізується за двома стратегічними векторами. Євроатлантична інтеграція трансформувалася з процесу «очікування на ПДЧ» у формат безпосереднього операційного злиття. Основними елементами цього процесу є:

1. Технологічна конвергенція: перехід Збройних Сил України на важке озброєння західних зразків, що автоматично інтегрує Україну в логістичні ланцюжки та системи технічного обслуговування країн Альянсу.

2. Доктринальна сумісність: впровадження натівської концепції Mission Command (децентралізація управління та ініціатива молодших командирів), що продемонструвало перевагу над радянською централізованою моделлю управління.

3. Інституціоналізація відносин: перехід від двосторонніх консультацій до роботи Ради Україна – НАТО, де Україна виступає як рівноправний суб'єкт безпекового діалогу [23].

Європейська інтеграція перестала розглядатися суто як економічний проєкт, набувши чітко вираженого безпекового змісту:

1. Військово-промислова синергія: інтеграція українського ОПК до Європейської оборонно-промислової стратегії, що відкриває доступ до спільних фондів фінансування та розробки озброєнь.

2. Регіональна стійкість: участь України в спільних проєктах цивільного захисту, протидії кіберзагрозам та транскордонного співробітництва, що посилює живучість критичної інфраструктури [40].

Таким чином, умовах масштабної війни європейський та євроатлантичний вектор безпекової політики України перейшов від декларативного співробітництва до фази глибокої практичної інтеграції. Україна де-факто стала невід'ємним елементом західного безпекового контуру, виступаючи ключовим донором воєнно-стратегічного досвіду та стійкості в регіоні. Інтеграція до ЄС та НАТО є правовим і одним із мілітарних механізмів для захисту українського суверенітету. Цей курс є інституційним каркасом, який дозволяє не лише ефективно протидіяти поточній агресії, а й закладає фундамент для майбутньої архітектури колективної безпеки, де Україна посяде місце східного форпосту трансатлантичного простору.

3.3. Перспективи вдосконалення системи національної безпеки України

Формування ефективної та життєздатної моделі національної безпеки в умовах тривалого збройного протистояння та повоєнного відновлення потребує системного переосмислення наявних управлінських підходів. Модернізація цієї сфери не може обмежуватися виключно нарощуванням воєнної сили; вона вимагає комплексного, синергетичного підходу, спрямованого на інституційну трансформацію всіх підсистем держави. Перспективна системи безпеки має базуватися на концепції «всеохоплюючої оборони», де військовий потенціал гармонійно поєднується з політичною стабільністю, макроекономічною стійкістю, технологічною незалежністю та соціокультурною єдністю громадянського суспільства.

Аналіз безпекових тенденцій дозволяє визначити кілька стратегічних напрямів оптимізації вітчизняного безпекового контуру. Зокрема, фундаментальним інституційним імперативом є якісне оновлення оборонного потенціалу. Глибока доктринальна та технічна модернізація стимулює остаточний перехід Збройних Сил України на стандарти НАТО не лише на рівні тактичного озброєння, а й у сфері оборонного планування, логістичного контролю та інтегрованих систем розвідки й управління вогнем. Трансформація оборонно-промислового комплексу в процеі переходу від лінійної закупівлі іноземних зразків до розгортання високотехнологічних спільних виробництв усередині країни. Пріоритеними напрямами мають виступати розвиток безпілотних роботизованих систем (повітряного, наземного та морського базування), засобів радіоелектронної боротьби (РЕБ) та автоматизованих систем керування боєм із залученням штучного інтелекту. Це дозволить зменшити критичну імпортну залежність та сформувати закритий цикл виробництва базових оборонних засобів [36].

З огляду на перманентну загрозу з боку високотехнологічного кібертероризму, вдосконалення системи кібербезпеки перетворюється на самостійний оборонний напрям. Перспективи розвитку цієї сфери передбачають:

- створення єдиного захищеного хмарного контуру для державних інформаційних ресурсів та єдиних реєстрів;
- посилення протоколів захисту об’єктів критичної інфраструктури (насамперед енергетичного та фінансового секторів) через розгортання проактивних систем виявлення вразливостей;
- поглиблення оперативного обміну даними про кіберзагрози із профільними центрами країн-членів НАТО та ЄС.

Державна політика у сфері енергетичної безпеки має орієнтуватися на подолання хронічних уразливостей через децентралізацію енергетичної системи.

Перехід від великих вразливих вузлів генерації до розгалуженої мережі малої та середньої генерації, суттєво підвищить стійкість системи під час масованих атак. Ефективним стратегічним вектором є поглиблення інтеграції з європейськими ринками, а саме, максимальне розширення комерційних та технічних потужностей для перетоків електроенергії у межах синхронізації з ENTSO-E, задля повної ліквідації будь-якої залежності від ворожих або транзитних чинників [34].

Перспективи євроатлантичної інтеграції України безпосередньо залежать від синхронізації її внутрішніх реформ із критеріями членства в західних союзах. Цей процес має двосторонній характер. Зовнішній контур передбачає наповнення реальним змістом підписаних двосторонніх безпекових угод, розширення участі України у Спільній політиці безпеки і оборони ЄС та формалізацію юридичних кроків на шляху до повноправного вступу в НАТО. Внутрішній контур: довгострокова стійкість держави неможлива без стабільності її демократичних інститутів. Удосконалення системи безпеки вимагає системної протидії корупційним ризикам, забезпечення верховенства права та посилення цивільного демократичного контролю над Сектором безпеки і оборони.

Отже, перспективи вдосконалення системи національної безпеки України лежать у площині розбудови тотальної, високотехнологічної та людиноцентричної моделі оборони. Лише за умови паралельної модернізації воєнного потенціалу, забезпечення технологічного та енергетичного суверенітету, мінімізації корупційних ризиків та збереження тісної синергії з громадянським суспільством Україна здатна сформувати стійкий захисний контур, спроможний не лише стримувати поточні гібридні загрози, а й гарантувати сталий розвиток держави у довгостроковій повоєнній перспективі.

Висновки до 3 розділу

У третьому розділі дослідження на основі узагальнення теоретичних засад та практичного досвіду функціонування сектору безпеки було здійснено

комплексний аналіз ключових викликів, стратегічних векторів розвитку та перспектив модернізації системи національної безпеки України. Проведене дослідження дозволяє сформулювати такі висновки:

1) Сучасне загрозове середовище навколо України має складну гібридну структуру, де пряма конвенційна агресія Російської Федерації виступає каталізатором каскадних криз у немілітарних сферах. Головними деструктивними викликами тривалого характеру визначено: масштабні руйнування критичної та маневрової енергогенерації, що загрожують енергетичній безпеці; перманентний кібертероризм проти державних реєстрів та фінансового сектору, а також катастрофічне загострення демографічної кризи й деформацію людського капіталу внаслідок масового вимушеного відтоку працездатного та молодого населення за кордон. Це потребує від держави переходу від реактивного адміністрування до проактивного стратегічного планування.

2) Аналіз європейського та євроатлантичного спрямування безпекової політики України крізь призму сучасного наукового та практичного дискурсу свідчить про перехід від моделі «одностороннього запозичення стандартів» до етапу глибокої функціональної конвергенції. Україна де-факто інтегрувалася в західний безпековий простір, виступаючи ключовим донором унікального мілітарного досвіду. Цей процес безпосередньо реалізується через доктринальне злиття з НАТО, інфраструктурну синхронізацію з ЄС (мережа ENTSO-E) та інституціоналізацію гарантій безпеки через розгалужену мережу двосторонніх міждержавних угод.

3) Перспективи розбудови життєздатної архітектури національної безпеки України лежать у площині реалізації концепції «всеохоплюючої оборони». Основними довгостроковими пріоритетами модернізації є: технологічна трансформація ОПК із фокусом на роботизовані та безпілотні системи штучного інтелекту; децентралізація енергетичної системи для підвищення її

інфраструктурної стійкості; та розбудова гнучкої системи стратегічних комунікацій. Водночас базовою передумовою внутрішньої стабільності держави визначено зміцнення демократичних інститутів, системну протидію корупційним ризикам та нормативне закріплення мережевої синергії між органами влади, військовими адміністраціями і структурами громадянського суспільства у межах національної системи стійкості

ВИСНОВКИ

У Бакалаврській роботі здійснено теоретичне узагальнення та комплексний аналіз практичних аспектів функціонування, трансформації та перспектив розвитку системи національної безпеки України в умовах правового режиму воєнного стану та повномасштабної збройної агресії. Одержані за результатами дослідження наукові та прикладні результати дозволяють сформулювати такі підсумкові висновки:

1. Дослідження теоретичних засад націобезпекознавства довело, що правовий режим воєнного стану є радикальним, але легітимним інститутом антикризового державного управління. Його функціональна сутність полягає в оперативній трансформації архітектури влади задля мобілізації ресурсного потенціалу країни та захисту державного суверенітету. Цей політико-правовий механізм базується на засадах жорсткої централізації управлінських функцій, переорієнтації економіки на оборонні потреби та пропорційного тимчасового обмеження окремих прав і свобод громадян.

2. Повномасштабне вторгнення РФ зумовило кардинальну реконфігурацію філософії національної оборони України, зокрема відбувся довершений перехід від політико-дипломатичних моделей врегулювання конфліктів до стратегії тотального мілітарного стримування та розбудови загальнонаціональної стійкості. Практичний вимір цієї трансформації проявився в інституційній оптимізації управлінської вертикалі навколо Президента України та Ради національної безпеки і оборони України (РНБО) як головного координаційного майданчика. Створення системи військових адміністрацій на місцях дозволило усунути бюрократичні бар'єри мирного часу, а унікальна горизонтальна синергія державних органів із волонтерським рухом та інститутами громадянського суспільства забезпечила формування гнучкої, децентралізованої мережевої моделі оборони держави.

3. Досвід ведення сучасної конвенційної війни високої інтенсивності підтвердив, що живучість фронту безпосередньо детермінована стійкістю тилових векторів, де інформаційна, економічна та гуманітарна сфери функціонують як єдина взаємопов'язана система.

4. Встановлено, що сучасний спектр загроз національній безпеці України має складну, взаємопов'язану структуру, де пряма воєнна агресія виступає каталізатором каскадних криз. Серед ключових довгострокових викликів виокремлено: перманентні руйнування об'єктів критичної та маневрової енергогенерації; кібератаки на державні реєстри; економічну нестабільність та дефіцит бюджету; а також катастрофічне демографічне загострення через тривалу вимушену міграцію працездатного й молодого населення за кордон. Це вимагає від держави відмови від практики точкового реагування на виклики та переходу до формування цілісного, проактивного захисного контуру.

5. Аналіз європейського та євроатлантичного вектору безпекової політики України дозволяє констатувати його перехід від декларативного співробітництва до фази незворотного операційного злиття (де-факто інтеграції). У сучасному стратегічному дискурсі Україна розглядається не просто як бенефіціар західної допомоги, а як повноцінний суб'єкт і ключовий донор воєнного досвіду для транскордонного простору. Це знаходить практичне втілення у технологічній сумісності з НАТО, підписанні розгалуженої мережі двосторонніх угод про гарантії безпеки та відкритті офіційних переговорів про повноправне членство в Європейському Союзі.

6. Удосконалення системи національної безпеки України у середньо- та довгостроковій перспективі має базуватися на принципах «всеохоплюючої оборони» та технологічного суверенітету. Стратегічними пріоритетами визначено: глибоку модернізацію ОПК із фокусом на роботизовані, безпілотні та штучні інтелектуальні системи; інфраструктурну децентралізацію енергетичного сектору;

зміцнення кіберзахисту та медіаграмотності суспільства. Водночас базовою передумовою успішного повоєнного відновлення та євроатлантичного транзиту є збереження внутрішньої політичної стабільності, посилення цивільного демократичного контролю над силовими структурами, системна протидію корупційним ризикам та подальший розвиток державно-приватного партнерства із громадянським суспільством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

І. Нормативно-правові акти:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 02.01.2026).

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19 (дата звернення: 13.04.2026).

3. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 31. Ст. 241. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19 (дата звернення: 02.02.2026).

4. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. Урядовий кур'єр. 2022. № 38. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022.

5. Про Стратегію національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни»: Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. Офіційний вісник України. 2020. № 75. Ст. 2390. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020 (дата звернення: 10.05.2026).

6. Стратегія воєнної безпеки України: Указ Президента України від 25.03.2021 № 121/2021. Офіційний вісник України. 2021. № 28. Ст. 1534. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021 (дата звернення: 18.01.2026).

7. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України»: Указ Президента України від 26.08.2021 № 447/2021. Офіційний вісник України. 2021. № 70. Ст. 4414. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021

8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 вересня 2022 року «Про подачу України заявки на прискорений вступ до НАТО»:

Указ Президента України від 30.09.2022 № 677/2022. URL: https://www.president.gov.ua/documents/6772022-44109 (дата звернення: 13.03. 2026).

9. Спільна декларація про підтримку України (G7): Міжнародний документ від 12.07.2023. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: https://www.president.gov.ua/news/spilna-deklaraciya-pro-pidtrimku-ukrayini-84261

II. Монографії та статті вітчизняних дослідників:

10. Бєлов О. Ф. Стратегічна стійкість сектору безпеки в умовах затяжної конвенційної війни: виклики 2025–2026 років. *Стратегічна панорама*. 2025. № 1. С. 15–24. URL: https://niss.gov.ua/publikaciyi/zhurnaly/strategichna-panorama (дата звернення: 02.05.2026)

11. Горбулін В. П. Як перемогти Росію у війні майбутнього. Київ : Брайт Букс, 2022. 248 с. URL: https://niss.gov.ua/news/publikaciyi-niss/yak-peremogty-rosiyu-u-viyni-maybutnoho (дата звернення: 10.03.2026).

12. Грбулін В. П.Уроки великої війни: воєнно-політичні стратегії захисту суверенітету України. Київ : Брайт Букс, 2024. 312 с. URL: https://niss.gov.ua/news/publikaciyi-niss (дата звернення: 10.03.2026).

13. Зеленько Г. І. Безпекові виміри європейської інтеграції України: виклики для національної консолідації та ідентичності. *Політичні дослідження*. 2024. № 1. С. 22–39. URL: https://ipiend.gov.ua/publication/politychni-doslidzhennia/

14. Кондратьєв Я. Ю. Національна безпека України: правоохоронний контур та внутрішні загрози. Право України. 2019. № 4. С. 112–119. URL: https://pravoukraine.com.ua (дата звернення: 12.02.2026).

15. Копан О. В. Демократичний цивільний контроль над сектором безпеки та оборони: досвід НАТО та практична адаптація в Україні. Науковий вісник

Національної академії внутрішніх справ. 2022. Вип. 3. С. 64–72. URL: https://scholar.google.com.ua (дата звернення: 10.05. 2026).

16. Кресіна І. О. Правова система України та виклики європейської інтеграції в умовах глобальних безпекових криз. Часопис Київського університету права. 2023. № 1. С. 14–22.

17. Ліпкан В. А. Теоретико-методологічні засади управління національною безпекою України : монографія. Київ : Текст, 2020. 412 с.

18. Ліпкан В. А. Безпекознавство: підручник для закладів вищої освіти. Київ : КНЕУ, 2021. 350 с. URL: https://kneu.edu.ua (дата звернення: 20.03.2026).

19. Малиновська О. А. Міграційна політика України в умовах воєнного стану: виклики збереження людського капіталу. Демографія та соціальна економіка. 2023. № 1(51). С. 34–49. URL: https://dse.org.ua/index.php/dse (дата звернення: 18.04.2026).

20. Мельник М. І. Антикорупційна безпека держави в умовах євроінтеграційних реформ. Право і суспільство. 2021. № 5. С. 120–128. URL: http://lawandsociety.org.ua (дата звернення: 02.06.2026).

21. Нижник Н. Р. Державний менеджмент у сфері національної безпеки: проблеми інституційної адаптації. Публічне управління та адміністрування. 2022. № 2. С. 41–49.

22. Ситник Г. П. Концептуальні засади забезпечення національної безпеки України: навч. посіб. Київ : НАДУ, 2020. 280 с.

23. Трощинський В. П. Правове забезпечення національної інтеграції України: європейський та євроатлантичний вектори. Вісник Національної академії державного управління. 2021. № 3. С. 104–112. URL: http://visnyk.napa.gov.ua (дата звернення: 18.05.2026).

24. Чехович С. Б. Нормативно-правова гармонізація безпекової політики України із критеріями Європейського Союзу. Українське право. 2022. № 2. С. 55–63. URL: http://ukrchaos.com.ua (дата звернення: 02.06.2026).

III. Праці зарубіжних дослідників:

25. Biscop S. The Geopolitics of War and Peace: Ukraine, Europe, and the Future of NATO. Brussels : Egmont Institute, 2025. 240 p.

26. Cohen E. The New Age of Strategy: Mass, Technology, and Resilience in Ukraine’s War. New York : Free Press, 2024. 295 p.

27. Freedman L. Command: The 21st Century Warfare and the Defense of Ukraine. London : Oxford University Press, 2024. 410 p.

28. Kofman M. The Artillery and Drone Convergence: Operational Lessons from the Ukrainian Frontline. CNA Research Report, 2025.

29. Kuzio T. Fascism and Genocide: Russia’s War Against Ukraine and the Mobilization of Ukrainian Resilience. London : Routledge, 2024. 320 p.

30. Lieven A. The New Eastern Flank: Diplomatic and Military Realities of the Euro-Atlantic Security. Quincy Paper, 2024.

31. Tocci N. The European Union as a Security Actor: The Paradigm Shift After Ukraine's Candidate Status. Rome : IAI, 2025. 185 p.

IV. Матеріали аналітичних центрів, періодичні видання та статистичні дані:

32. Національна система стійкості в умовах війни: аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень. Київ : НІСД, 2023. 112 с. URL: https://niss.gov.ua/publikaciyi/analitychni-dopovidi/ (дата звернення: 16.06.2026).

33. Оцінка втрат економіки України внаслідок руйнування критичної інфраструктури: звіт Київської школи економіки (KSE Institute). 2024. URL: https://kse.ua/ua/kse-research/ (дата звернення: 12.04.2026).

34. Стан енергетичної системи України після ракетних ударів та інтеграція з ENTSO-E: аналітичний звіт Центру Разумкова. 2023. URL: https://razumkov.org.ua/vydannia/analitychni-zapysky (дата звернення: 27.04.2026).

35. Динаміка міграційних потоків та статус ВПО в Україні: статистичний бюлетень Державної служби статистики України. Київ, 2024. URL: https://www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 02.05.2026).

36. Стан розвитку ОПК України та масове виробництво безпілотних систем: звіт аналітичного центру «Defense Express». 2024. URL: https://defence-ua.com (дата звернення: 02.05.2026).

37. Соціологічний моніторинг довіри населення до державних та воєнних інституцій в Україні: прес-реліз КМІС (Київський міжнародний інститут соціології). 2023. URL: https://kiis.com.ua (дата звернення: 02.06.2026).

38. Звіт про кіберзагрози та атаки на державні реєстри України у 2022-2024 рр. / Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України. URL: https://cip.gov.ua (дата звернення: 08.03.2026).

39. Протидія російським ІПСО та дезінформації: методичні рекомендації Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки. 2023. URL: https://spravdi.gov.ua (дата звернення: 08.03.2026).

40. Спільні програми навчання EUMAM Ukraine та інтеграція ЗСУ до європейських безпекових структур: офіційний звіт Європейської служби зовнішніх справ (EEAS). 2023. URL: https://www.eeas.europa.eu (дата звернення: 04.03.2026).

41. Роль волонтерського руху у забезпеченні національної стійкості: звіт Національного фонду досліджень України. 2023. URL: https://nrfu.org.ua Стан захисту критичної фінансової та банківської інфраструктури: офіційні дані Національного банку України. 2024. URL: https://bank.gov.ua